

TIGHT BINDING BOOK

brown book

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204863

UNIVERSAL
LIBRARY

పలిత కేశము

కవి - రవి

[పద్యకావ్యములు]

క వి క్ కో డి ల

దుష్వారి రామిరెడ్డి

యు ప బు క్ డి పో

మ ద్రా సు & తె నా లి

యువ ప్రచరణ

CHECKED 1958

Checked 1965

భారతినుండి పునర్ముద్రితము

వి. యన్. ఆర్. ప్రెస్, మద్రాస్

అ ర్పణ ము

మరణగారాని తొలుప్రేమ మరవజేసి
చీకటింటి గప్పురదివ్వె నెమ్మే నిలిపి
వలపుఁతిభూతి మల్లికావల్లి నాటి
బ్రతుకుబాటల పుప్పొడి పరచి, మరల
జీవితాశలు రెక్కాని చేపగిల్ల
భగ్నహృత్పాత్ర సంధించి ప్రణయమధువు
అంచుపొరలగ నింపిన అన్నపూర్ణ
కర్పణమొనర్తు నీకృతి నమలరక్తి.

పరితకేశము

"వేళ కన్నంబు దినుటయు, వేగులేచి
చేనుచెట్లు విచారించు చింత లేక
పోయినను బోని, గడ్డంబు పొదడుకొనగ
తొర మొనరించుకొననైన దీర లేదె ?

తలపయి దువ్వెన మెదలిన
పొలకువ గనుపింప దెవుడు; పూర్ణంబుగ త్రం
కుల గూరియున్న దుస్తులు
వెలుగుం గనబోవు పెండ్లిపిలుపులనాడుక.

పగలు ప్రొద్దస్తమానము పడకపైన
బుస్తకము లిరుప్రక్కల బొరలు చుండ
జదువు చదువని యొండెద్ది సరకుగొనక
తలుపు బిగియించుకొన్న నాతరమె పిలువ !

ఏది యెటు లున్న, దినగండ మింక నొకటి :
పిలువ వచ్చిన గొంతుక నులిమివేయు
నంత కోపంబు సన్యాసులైన మేలు ;
ఎంత పొరపాటు సంసారియింట బుట్ట ?

ఆదిమత్స్యము మాయందు నలరెనేమొ !
మానవద్వేష మొక్కింత మతిని బడెనా ?
నాగరకజీవనము కొన్ని నాళ్ల నుండి
వదలితిరి ; లేక మిమ్మది వదలెనొక్కొ ?

కవులు సౌందర్యరసపిపాసువు లటంచు
జెప్పితిరి మీ రొకప్పుడు చిత్త మలర ;
అట్టి రమణీయతాప్రీతి యట్టితలవు
లటుల నావిరియైపోయె నింతలోన ?”

అని తన యభిరుచి దెల్పుచు
అని యననటు నన్ను దాకనాడుచు గోపం
బున కెడమీయని చిరునగ
వొనరిచి నను విగతబాణు నొనరిచె సతీయున్.

కన గ్రంథంబుల నోటుబుక్కుల దీరస్థారంబు సూచింప ది
గ్గున నొక్కు మ్మడి సందిట జవిరి ప్రోగుంబెట్టె మేజాపయిన్ ;
విసయాచ్ఛాదనరక్షితంబగు దురావేశంబు వీక్షించి స్త్రీ
జననై జంబు బ్రతిక్రియారహితచేష్టానైపుణిన్ మెచ్చితిన్.

ఏమనుకొందునో యనుచు సంతల సంతల దారసిల్లి నా
మోమున గోపచిహ్నములు మోసిడకుంటకు సంతసించుచుం
గామిని నీరముగ బురుసు కట్టిని సబ్బును దర్పణంబు దా
నే మును సిద్ధపెట్టి యికనేని కడంగుడు 'పేవు' కంచనగ.

ఆననము నద్దమున గాంచ, నలివపాడువు
లన్నియు సహేతుకములుగ నాత్మదోచె;
బురుసు గడ్డంబుపై బెట్టి నురుగుదేర
నెరుముచుంటిని; భావంబు తరుగుచుండె.

దారింబోయెడు బొటసారి యితర ధ్యానంబునం దుండ, గా
ల్జారగ మేల్చునురీతి నామనము స్వేచ్ఛాపుష్పకం బెక్కి ది
క్పారంబుల్ కడముట్టుచుండగ హతాద్భంగంబు చేకూరె; గ
న్నారం గాంచితె దెల్లనైన యొక కేశాంకూరముగ మీసలగ.

భరముగ గుండెలో నెగిరి పడ్డటు లయ్యెను; జవ్వనంపు బం
గరు కల లెల్ల రెక్కలెదుగం బరతెంచెడు పక్షిశాబముల్
కరణి గులాయముగ విడుట కన్నుల గట్టె; క్షణంబునగ మనో
హరమగు జీవితాంబరము నంబుడకశృలమై కనంబడె.

విరియురేకుల మంచుతుంపురులు జార
బ్రొద్దువొడుపున జలిగ్రాగు పూవునందు
జీడపురు వొండు చేరిన జాడ తోచె
మీసమున లెల్ల వెంట్రుక మోసుగాంచ.

మున్ను ఎన్నెన్నో మాడ్లు మోమోట లేక
కత్తిరించితి మీసంబు; కలుగ వెట్టి
మాడ్లు లొంగోళనంబులు మానసమున ;
అది సరర్థకపరభృతి మనుచునుంటి.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఎందుకు నొదవనట్టి
యల్పవస్తువె ప్రముఖమో నడచుబట్టి ;
నల్ల వెంట్రుక మొట్టిక పిల్ల నోట
సకలమూనవ సుర్వర శత్రు వద్యు.

చెలి యది గాంచి సం బరిచి సించునొయ్యే మొ! జపాసుమాంతరో
జ్వలమధుర ధరంచల లన స్తృమహాసము మగ్గడగించునో!
యలకువ చూపి వచ్చె ముగలాతి డటన్న సిరాకృతిక ననుం
జలకససేయనో యనుచు స్రుక్తినిమేషము, ధైర్యమూనితిక.

ఏమి పొరపొచ్చె మెరుగక యిన్నినాళ్లు
 ఆలుమగలము దాంపత్య మనుభవింప
 బానకముల న బుడకట్లు వచ్చినావె
 తేల్ల వెంట్రుక, నీతస్సదీయ, నేడు.

దానిని గాంచినయంతనె
 మానసమున ద్వేషవహ్ని మల్లడిగాన నే
 బూనితి జేతం గ శ్తేర
 ఖాసీసేయంగ దొడడు సూరునిభంగి.

“ఆకుమరంగు పండలుల నక్షలకుం గనరాక యొంటివై
 నా కను బ్రామి మాటున మనం దలకొంటివె యిన్నినాళ్లు; నా
 సాకతమైన నెంచవు; విచారము లేక వధింతు నంచు నే
 వాకొని క త్తిరింప, నది పాయక లోపలజక్తి వ్రేలుచున్.

నను గని“యోవెడంగ, యిది నాయమె యొంటరినైన నన్నులో
 గనికర మేమి లేక చిరు క శ్తేర నొత్తితి వంత బోయనే?
 దినదిన జృంభమాణమగు లేజు దొలకెడు మచ్చరీర వ
 ల్లిని మొదలంట గోసి వెడలింపగ సాధ్యమె యెట్టివానికి?

నేడు ఛేదించితివి, రేపు చూడు నన్ను
దొలువిధంబున మోసెత్తి తొంగిచూతు ;
బృథివిజనులకు గాలంబువేయుచున్న
ప్రశ్నగుర్తును, బకులేమి పలుకగలవు ?

శత్రువునుగాను, మానవమిత్ర మౌదు ;
సత్య మెరుగ, దమోదుద్ధ చతులైన
వారికి వెలుంగు జూప నవ్యాజకరుణ
గాగడా పట్టుచుందును గాలనియతి.”

అని యిటు ప్రేలెడు వెంట్రుక
తునుకం గని యంటి “నోసి, తోరపుగర్వం
బున దేవదూత వీవే
యనుకొని రక్షించుమాట లాడెద వరరే !

కొలదియెరుగని యుద్ధి ! గొర్రెతోక
యెంతయెదిగిన లొడి తెడే ! యింక నైన
బుద్ధితో నోరువాగక పోదువేని
పరువు దక్కును ; లేక, దెప్పరము దక్కు.”

అనుచు దిరస్థరింపరవయైన మనంబున జిన్నపోక రె
క్కొని యది పల్తె : “మిమ్ము నన గూడదుగాని కవీశులౌట; మీ
రనినటు నేను నల్పతరమైన, ననుం బరిమార్చలేని మీ
ఘనతయు బుద్ధివై భవవికాసము లంతకు దక్కు వేగదా ?

మాటకు మాట తర్కంబు మదులుదాటు ;
నుడుకుపూటల నేమి ప్రయోజనంబు ?
కాలసమ్రూప్తి నిత్యకైంకర్యమందు
మెలగుచుండుట ఘనులము మేము కామె ?”

కనివిని యెరుగని వెంట్రుక
మొననిక్కును డంబురంబు మురళించుటలున్
వినివిని యచ్చెరువందుచు
బనిదోపక యుంటి రిచ్చవడినవిధానన్ .

“కనుమోయీ, యిల రాజ్యభాగములు సౌ
ఖ్యంబుల్ గృహోరామముల్
ధనధాన్యంబులు బంధుమిత్రులును గాం
తాపుత్ర సౌభాగ్యముల్

పోనరన్, సర్వము శాశ్వతం బని తృషా

లోలాంతరంగంబునన్

దినముల్ పుచ్చెడు మూఢమానవునకున్

దీపంబు నందిచ్చెదన్.

చెలువలు ప్రేముడింగదుము చిక్కిని కౌగిళులన్ సుఖించి ని
చ్చలు మధురాధ రామృతరసంబున మత్తిలి యశావనంబుని
శ్చల మని యెంచ కామపరిచర్య యొనర్చుచు భావికాలచిం
తలు తలపెట్టబోని పశుత్త్వ నినిద్దుర లేప నచ్చితిన్.

కాలరథప్రచార మొక ఖండనిమేషము నాగ బోదు భూ
పాలుని యాజ్ఞకుం, బరమభక్తుని మ్రొక్కుకు, దిక్కు లేని చం
డాలుని కంటిసీటి కెరటాలకు; గాల మమూల్యమోయి, యా
కాలుడు రాకమున్నె వెమకందగు విస్తృతజీవితార్థముల్.

ధనధాన్యంబులు కూడబెట్టి కుడువన్ దానంబుసేయన్ మనం
బున రాకున్ శ్రమంబ నీకు దుడకుం బ్రోగొను; ని ట్లెందరో
ధనికుల్ దాచిన పెన్నిధుల్ పరులచేతం జిక్కి భోగింపరే?
తిను, వెచ్చింపుము, దానమిమ్ముప్రమిదన్ దీపాంకురంబుండగన్.

ధనము గలవార లెందరొ

మని చచ్చిరిగాని వారి మాటయు గలదే ?

జనహితకార్యములకై

తను ధనము లొసంగ గీర్తి దనరచె చిరమై ?

గడియారంబున టక్కుటక్కుమని వేగం గొట్టు శబ్దంబువెం

బడి నాయుష్యము ఒక్కటొక్కటిగ సోపానంబులన్ డిగ్గు; నా

త్తిడులన్ శక్తియు సన్నగిల్లె; బరసందేశంబు రానున్న దో

బడుగా, యీపదినాళ్లులైన విడకే పాథేయ మార్చింపుమా.

పడులను నోడగొట్టి పలుపాపములన్నిరతం బొనర్చి ని

ష్టాదుణముగా దరిద్రులను గారియవెట్టి ధనంబు గూర్చి కొ

ప్పెరలకు నింపి చూచుకొని ప్రీతి వహింతువు; వారసుల్ నిరం

తరమును నీదుచావునకు దైవము వేడుదురోయి లుబ్ధుడా.

ఆర్జనంబున కెపుడు వ్యయంబె లెక్క

వ్యయమునకు మంచి వినియోగమాట లెక్క

అది యిదియు లేని యధమ నిరర్థ జీవి

పుట్టి చచ్చిన లాభంబు కట్టిరాదు.

ఎందరు నెండరో మహితు లీయిల బుట్టియు గిట్టినారు; వా
రందర పాదలాంఛనము లంకితమయ్యె యశఃపథంబునన్ ;
ఇందనుకన్ సగంబు గలియించెను జీవిత; మే మొనర్పకే
మ్రుందిన నేమి నిల్చును ధరం బెనుదోసెడు బూది దప్పినన్ !

ధనము గడింపవచ్చు, సతతంబు సుఖంపగవచ్చు, జీవితం
బున నివియే సమస్త మన బోలునె? యిందుల గాటిగేటు దా
టిన గౌరవాన దెయ్యది? గడించినజ్ఞానమె యాత్మ నంటి వ
చ్చును బరలోకమందయిన; జొప్పరినై చరియింప మేలగున్.

దైనికావశ్యకంబులు తక్కువైన
జ్ఞానసంపాదనమునకు గాల మబ్బు ;
పూరిగుడిసెల నివసించి పూర్వములు
ఉపనిషత్పాస్త్రముల బ్రజ కొనగ లేదె?

ఆసలు పెంచి తీర్చుకొన నర్థము నెట్టులా సంగ్రహించు నా
యాసముతోడ జీవితము నంతయు బుత్తువు ; నీదుచర్య వ్య
త్యాసములేని యంత్రగతి యా; జననంబును బెండ్లి బిడ్డలుకా
గ్రాసనివాస; మంత దుఃఖించు జరిత్రము మృత్యుపూర్తిగన్.

దినమున కొక్క పూటయిన దిండికి లేక దరిద్రమానవుల్
వనరుచు నుండ నీధనము వాసనకట్టు బిగించికట్టి యే
యనుభవ మొందబోయెదనో! యందర బీదల వేడియూర్పులం
దనరు దవాగ్ని నీబ్రతుకు దగ్గమునేయదె యొక్క పెట్టునన్ ?

తేటనీరము పై చేలె, దిగెను జిడ్డు
అడుగునకు ; నెల్ల కాలంబు నటుల నుండ ;
దించుమించుల సరిదిద్ద నెప్పుడైన
విశ్వవిప్లవశక్తి యావిర్భవించు.

కాల మెన్నడు నొకరీతి గడవబోదు
తారుమాదులు సహజంబు ధరణియందు;
అతిగ మెక్కి యజీర్తిని అడలువాని
మెసవుటకు లేనివా డాక్రమింపవచ్చు.

ఎందరెందరో నరపాలు లేలినాడు
మనరు ఘాతోహు కనుబొమ్మ మెరయుచుంటి;
నీజరుని బట్టతల నొంటి జేరియుంటి
శ్రీ సదలఘాయితీమీసాల గడలుకొంటి.

నాటినుండియు నేటికి నాకు చెలియ
నట్టి రాజులు రాజ్యంబు లవని లేవు ;
అరసిసంతకు నొక్క సత్యంబు గలదు
జనుల బాధించు నృపుని రాజ్యంబు గూల.

ఈ ప్రబోధమెల్ల నితరులకే యని
యనకు, నీకు పైత మన్వయించు ;
బరహితోపదేశ పాండిత్య మని యెంత
వేని, దాన నాకు హాని లేదు.

పది పదునాల్గు వర్షముల పాటు కలంబును ముట్టకే సుఖా
స్పదమును నిర్విచారమగు వ్యర్థపు సోమరి జీవితంబు నీ
కొడవెను; నేనుగూడ మొనయొత్తితి; నిద్దుర మేలుకొమ్ము; నీ
యెడ జిగిరించు భావముల కిమ్ము మనోహరరూపసంపదల్.

ఒక వేశం బడునైదువత్సరములన్ యుష్మద్ధురీపూర మిం
కక యున్నం బదివేలు; గాలిబయలు గంపించు దీపంబుగా
దొకొ జీవాత్మ; యవజ్ఞ చేసి యవకాశోత్సాహముల్ కాలహిం
సకు గాల్చాపితి, వింకనైన గవిణాసాంగత్యముం గోరుమా.”

పలిత కేశము న న్నిట్లు పలుకరించి
మరణభయము ప్రదర్శించి మందలింప
నిట్టు లంటిని నవ్వుచు : “నెంత పెద్ద
వేత్త వైతివె నీబూది పెన్నగలయ !

జనన మొందిన ప్రాణికి జాపు నిజము ;
చాపు చావని భయపెట్టలేవు నన్ను ;
జావకే యుండినన్ శిలూశాశ్వతముగ
చాతముత్రాత లెచ్చట దాగినారు ?

మరణము భౌతికంబగున మాదుపు; దానికి జింత యేల ? యు
ర్వర ధనధాన్యభోగవిసరంబుల బంధుల నాలుబిడ్డలం
దిరముగ వీడలేని యెడతీపులు వాంఛలు సందశింప ని
ర్భరమయితోచు మృత్యుపరిరంభము సత్యమెదంగకుండుట.

ఐన ననురాగనూత్రాల నలవికొలది
లాగినను ద్రెస్సిపోవక సాగుచుండు ;
కన్యనంతటివానికి గరగె మనసు
లత్తవారింటికి గుమారి నంపునపుడు.

బాతు జలమున నీదియు బక్షములకు
లంబుబిందువు లెప్పుడైన నంటుకొనవు ;
కార్యమధ్యస్థుడయ్యు నిష్ఠామకర్ము
డంటి యంటక యాశల నలకరించు,

నేను మరణింప బోనోయి, మేనె మడియు ;
లదియు మొదలంట గాశనమగుట లేదు ;
మొదటి యణుయోగమున నూర్చులొదవె ;
నంతె ; కాటిబూడిద సత్తువ గరిక పొదలు.

హిమశిలను నీడు నావిరి యిమిడియుండు
పగిది స్థూలాంగమున సూక్ష్మభాగ మమరు ;
దృశ్యమూర్తి నశింప నదృశ్యమూర్తి
మిగిలియుండును, మనసుతో దగిలియుండు.

నాట్యరంగంబునం దెర నడుమ దింపి
మరల నెత్తెడునందాక తెరవిరుంద
జరుగు కార్యములన్ని ప్రేక్షకులకంట
బడనియటు మరణోత్తరాశ్వాస మలరు.

‘మరణభయంబు నాకు నణుమాత్రము లేదు; మదీయజీవనం
భరణభయంబె యెక్కు’ డని పల్కెను ఉగ్రునియము, నానిలో
బరమయథార్థాన్ని నము ప్రపంచితమయ్యె; జగత్సమస్యలం
బురి విడదీయలేక ననుమానిన నయ్యవి వీడిపోవునే ?

ఇట్ట ముండియె లేకయో నొ నియతినొ
చెదరిపడినార మ్మహాకబీరమున ;
పరిసరంబుల కలవాడుపడకయున్న
నిల జనించినఫలము గ్రహింపగలమె ?

అన్నమోరామచంద్ర యం చడలువాడు
పరసుఖంబుల జూప సంబరముపడునొ ?
ప్రాణికోటుల కన్న మావశ్యకంబు ;
గాలిపిడి కెళ్ల నెవ్వరి కడుపు నిండు ?

పుట్టిపెరిగితి; మొకకొంత పోయె నయసు ;
ఈప్రపంచానుభూతి యంతింతో కలిగె;
ఎన్నో మాతాతముత్తైత లెరుగనట్టి
యంత్ర తంత్రము లక్ష్మరయయ్యె నేడు.

ఫోను రేడియో కాదు విమానములును
దేశకాలదూరత్వ సంస్థితుల మార్చె ;
మున్ను కూపస్థమండూకములుగ నున్న
యఖిలజాతుల భావై క్య మవతరించె.

రామరావణరణము, కౌరవుల పోరు
సర్వనాశకముగ నేడు జరుగుచున్న
రూసుజర్జనుసమర నిర్యాసనమున
గడలిలో నీటిబుడగలకరణి దోచు.

ఇట్టి వెన్నెన్నో యనుభూతు లిలనుగలిగె ;
బాల్యముననుండి యలవాటుపడుచువచ్చె ;
జచ్చి పరలోకమున గ్రొత్తిడన్నమెత్త
నలవరచుకొండు నచటిమర్యాద లిటులె.

పరము సత్యంబె యైనను బరముకొరకు
నిహసుఖంబుల బలియాయ నేల చెవుమ
పరము లేదని ఖయ్యాము పల్కెగాని
అట్టి యవకాశ మే నెన్న డవగణింప.

ఇహపరంబులరెంట గ్రహింపగలుగు
నఖిలసుఖదుఃఖముల నేను అనుభవించి
పుట్టెదను మల్లి మా మాతృభూమియైన
భారత ఖండమండలభవ్యనీమ.

జాతి ముకుళితభావవిషప్రయుక్తి
స్వార్థపరతంత్రమైయున్న సమయమందు
మరణభీతి దుర్వారమై మల్లడించు ;
గర్వదాస్యంబు స్వాభావికముగ వోచు.

ఉపనిషత్సారసందేశ ముజ్జ్వలాసి
కఠినధారాతళ త్రళల్ గలసి పాదు
నమృతగీతస్రవంతి రూపందుకొన్న
ఆర్యభువి మృత్యుభీతి నింద్యంబుగాదె ?

ఇష్టుడప్పుడె ముక్తి నే నిచ్చగింప ;
ఎన్నికోటుల యేండ్లొ యీషృణివి ప్రబలు ;
వేయిమార్తైన జన్మింప వీలుపడిన
బ్రతితడవ గోరుకొందు నీ పావనోర్వి.

అన్ని కోట్ల ప్రజలు బద్ధులై శ్రమింప
నేనుమాత్రము ముక్తి వాంఛింపనేమి ?
అవయవంబులు కొన్ని దేహంబునందు
బ్రమద మొందునె మిగతవి బాధపడగ ?”

అని పలుకగ విని వెంట్రుక
వను బరిహాసంబుచేసి నవ్వుచు వనియె :
“గనుకొంటి నీదుకోర్కెలు ;
మనుజుడు స్వర్గంబుగోర మానునటోయి ?

యజ్ఞములు చేసి కర్మల నాచరించి
సురపతిని దృష్టిపరిచిన సోమయాజి
తెల్ల రంభాభోగినీపల్లవాధ
రా పరీరంభ కాంక్షులై రారె దివికి ?

తరళకిసాలకల్పకలతానుమజాలము రాల్చు పున్నాడిం
బారలుచు స్వర్గ దీపలజపుంజములం జెరలాడి శీతశీ
కర పరిసేచనంబుగొని కమ్మనితెమ్మెర వేగుప్రాద్దులన్
నెరసెడు నాకలోకరమణీరజస్విత్రమతాపహరియై.

దురమున గోవుతూవు 'వెనుదూయగ బాయగ లాగి దాని గ్ర
మ్మర నరి నేయు బాహుబలనూన్యలుశూడులుయుద్ధభూములన్
మరణము నొంది నిర్జరవిమానములన్ దివి జేరి జారిణీ
పురమున వాడవాడలను బొంచుదు రచ్చరపూవుబోండ్లకై .

గాంగసై కతముల సెరగంటిచెలులు
కాముకులగూడి చరియింతు కమలపండ
మండితోత్తుంగవీచీప్రకాండపటలి
శిశిరశీకరవృక్షకశ్రీలు చల్ల .

అమరవనాంబుజాకరమునందు దిగంబరలైన యప్పరో
రమణులు క్రీడసల్పుచు ధరంగములం జెరలాడగన్ సమీ
పమున మెలంగు కాంతు లగపట్ట సరోరుహిణీకదంబ మ
ధ్యమున మొరంగి పుష్పనిచయంబుల గన్గొనరా రభిన్నతా .

పొలువుగ బూలు పాలవలపుల్ చిలికించుచు రెమ్మరెమ్మలన్
బలకొన, నల్లిబిల్లిగొని వల్లిక లల్లులు పెట్టుటన్ రహః
స్థలు లయి, ప్రేయసీప్రణయదాస్యము గోరెడి వల్లభాళికిన్
నెలపులుగా సరోవరమునీట రహించు లతాంతరీపముల్ .

లంచబోటి సరస్వతీరమందు మంద
మందగమనంబునం బోవు చంద మరసి
యచ్చరనలంత నడకయ్యెయ్యార మరసి
యించు మించుల దేల్పలే కేగు బ్రయుడు.

చల్లవెన్నెల గాయు ప్రశాంతనిశల
బూలతేపలపై నెక్కి పూవుబోండ్లు
కాముకులు తెడ్లువేయ గంగాస్రవంతి
జలవిహార మొనర్తుడు చెలువ మొలయ.

ఉంగరాల్దిరిగి లే బంగారునొసలిపై
దొరలు కస్తూరి ముంగుడుల వీడు,
కాటుకచీకటిం గలసి రెట్టించిన
కడగంటి చూపుల కమ్మదనము,
పరికిణీ వలిపెంబుపయి వెల్లివిరిసెడు
నొడలిచాయల దేటపడిన సొబగు,
చిగురాకువాతెర యెగబోయు కెంజాయ
చెక్కుల బ్రతిఫలించిన పసందు

చెలువ మొండొండు వలరాచములికిగాగ
గాముకజిగీషతో రంభ కదలినపుడు
ఒక్కక్షణమైన బరికించియుందువేని
మరల భువి బుట్టు మాటలుమానుకొనవె.

హరిణి, మనోహరి, చంచల
హరిణస్ఫుటనేత్ర, నందనారామమునం
దిరుగుచు బూవులుగోయుచు
మురియుచు హరియించు దబిసిముచ్చలమనముల్.

పలుకుపలుకున జేనియ లొలుకుచుండ
నవ్వునవ్వున మాధురి నివ్వటిల్ల
జూపుచూపున వలరాజు తూపులేయ
గులుకులాడి తిలోత్తమ వలపు జూపు.

బరిపుతాణిపైట జలతాకుపావడ
కుచ్చెల్ల గుబురులై గునిసియాడ,
చెండంటి వరుగెత్తు చిడిముడిపాటులో
నోరపయ్యెక కాపుదారి సడల,

తలవెంట్రుకలు వీడి మెలదేటి తెరలల్లు
 తరగలై గాలిలో డెరలుచుండ,
 చిరుచెమ్మటలు ముతైసరులపోలిక చెక్కు
 టడ్డంబులకు వింత యండ మొసగ,

కాముకుల గుండెనే చెండుగా నొనర్చి
 యాడుచున్నయా యూర్వశి యనునిమేష
 భిన్నభిన్నాంగభంగుల జెన్నుచూసి
 కొల్లగొను నెట్టిసంయమియుల్లమైన.

శాపానుగ్రహ శక్తుని
 కోపోద్దీప్తిత మనస్సు ఘోరసమాధి
 వ్యాపుతు విశ్వామిత్రుని
 లోపరుచుకొనెన్ ట్టడంబులో మేనకయున్.

ఎర్రగుట్టిన గాలంబు నేసి చేప
 లాగు రీతి ఘృతాచి విలాసవీచి
 ఎర్రవాతెరతరితీపుఁబెరను జూపి
 యనువుకాండ యెడందల నపహరించు.

గోచి బిగియించి తపసులై కూడుచుండి
పవన పర్ణాంబు భక్షులై బ్రతుకు మునులై
యచ్చరల మోహవాగురలందు జిక్కి
కలుచవారక నిర్దుక్కి గాంచినారె?

నీవన నెంత, నాకరమహిమగ యొక్కతె యోరచూపులం
జేవిరితో గపోలముల జిట్టకముల్ పచరించి నొక్క మో
హవిలమై హృదంతరము, అంగము కాకరకాయచంద్రమై
చేవ దొలంగి వే పయట చెంగును బట్టవె? రంగు చూపవే?

అస్మతము పానముసేయుట
అమరులకున్ ఉత్పిపాన లడగు నలంబుం
గమనీయభోగ మొదవును ;
కుమిలి జగమరణబౌధ గుండరు వాడు.

ఆరు ఋతుదశ లేకమై యలరుచుండు ;
రేలు కలనాళ్లు వెన్నెల పాలు చిలుకు ;
దుఃఖ మన మందుకేనియు దొరక దచట ;
అంతరము లేని ప్రణయసౌఖ్యంబు లొదవు''.

అని యేమేమో వర్ణిం
పను గుటకలు మ్రొంగుచున్న పండిన నెరకం
గని యగటి : "నీవు రూపిం
చిన యాజీవితము నాకు జీదరగొలిపెన్.

ముక్తివాంఛింతుగాని యామొగముమొత్తు
అమరపురి జేతికర్రతోనైన నంట ;
వలపుపస్తులు, కడుపుకొండలము గన్న
చెనటి కవిగాడు రాని సృజించియుండు.

ఆ కవికి వివేకింప లోకానుభవము
లేక యుంట యథార్థమా; లేకయున్న
ఏకతానంబునన్ మాడ్చులేవి లేని
యట్టి కొరగానిబ్రతుకున కాసపడునె?

దుఃఖముండక సౌఖ్యంబు దోచుటెట్లు?
కాంతి యెటు బూహ్య మాను చీకటులులేక?
తారతమ్యము కనుగొన దరమె మనకు
దుడకు సరిపోల్చ రెండువస్తువులు లేక?

భూపతుల కోశములు కొల్లవోవ ధనము
గాంచి, మేకల జంపి యజ్ఞము లొనర్చి
నేను త్రావక మంటపాల్సేయు తెల్ల
దండులంబెల పడుకల బండుకొననె?

యుద్ధమున జచ్చి వచ్చిన యోధు లచట
గత్తి డాలు డవాలుతో గండుమెరసి
వేల్పు చెలులిండ్లు ముట్టడివేయ, వృద్ధ
సోమయాజుల కవకాశ మేమి యుండు?

హుసుజర్మనుమరమున గోసయీక
లెత్తుసోల్దారి నొక్కని నెరుగబోము ;
అచట గోటానుకోట్లుగా నంతరించి
స్వర్గమునకు వచ్చెదరో యచ్చరలకొరికు ?

నెలలకాలము రణభూమి నిలచి యుండి
అడుమోమును గలనైన సరయనట్టి
మొరకసోల్దారిమూక నాముద్దుబోడు
లారుగుడు ఎంత యెంతని యరసికొండ్రు ?

అలదులపుస్పాడిం బొరలి యల్లన గమ్మని తాపు లీనుచున్
మెలగెడు గాంగళీకరసమీరము వారి నిశాపరిశ్రమల్
పోలియ జరించు నంటి; విక బోటుల తాపము దీర్పగాద్రవే
య లయకరుండు రెక్కల సూర్జిశముం గదలింప రావలెన్.

భరములై తోచు నిట్టిగా పద్రవముల
దెచ్చి పెట్టిన హిట్లరు దిట్టపోసి
పడుక తప్పించుకొనెడు నుపాయములను
అరగు చుందురుపో వేల్పుటతివ లిపుడు.

అమరపురీవిహారముల నచ్చటి తోటల నాటపాటలన్
రమణుల యందచందముల రమ్యములె జలజాకరంబులన్
విమల వియర్ఘ్నరీ చలిత వీచుల, సైకతవీధులన్ మనో
జ్ఞముగ వచించినాడ; వవి కంటికి గ్రొత్తలె భూతలంబునన్ ?

పుడమిపయి సౌఖ్యములులేని పూర్వకాల
మందు సృజియింపబడియె సురాలయంబు ;
దాని నేటి ప్రపంచముతోన బోల్చి
బ్రాబడినరీతి గన్పట్టు బ్రభద్రులంగి.

నీవు నోరూకునట్లు వర్ణించినట్టి
వాసవపురీసుఖంబు మద్రాసుబీచి
యిసుకపరపుల బన్నుండ నెదదొరంగు
హాయికంటెను గమనీయమగునె చెపువ.

కరము విశాలమై మెరుగు గారెడు తొరుపధంబు క్రేవల
దరువులు, పూలుపూచిన లతావలయంబులు, తోటమాలి క
త్తైర మెదలించునేర్పుమెలు దీర్చిన పూవులచెట్ల రూపముల్
పరగును దర్శనీయముగ బ్రక్క విహారము సేయువారికి.

కురులను దువ్వి యల్లికల క్రొవ్వెదచుట్ట రచించి, పూవులం
దురిమి, మొగంబునన్ వలచు ధూళులనద్ది, హిమం బలంది,చం
దురతిలకంబు నిద్దికొని, తొంగలి రెప్పల యోర గాటుకం
జరిమి, కరాచిచీరలపసం దొలయం జరియింతుకోమలుల్.

హరువుగ భాహుమూలముల కవ్వల నంతమునొందు 'జ్ఞాజు' త
త్పరిసర మోహనప్రకృతి దాపక చూప, నిగారిపైటచెం
గరవిరి చన్నుచెట్ట సగమందున నెక్కిని పిన్ను బాధతో
దెరలకయుండ బూటునడ తీరున వత్తురు కొండ రంగనల్.

జలజకర్ణిక జాట్టు కింజల్కము లటు
వెనుక జంజురు వెంట్రుకల్ గునిసియాడ
ఆడుమగతనంబులు నేకమైన పడుచు
వెడలు దెరచాపలెత్తిన పడవవోలె.

భాంకృతులతోడ మోటార్లు వచ్చి నిలువ
సాగనుసరకులు బీచికి దిగుమతియగు ;
ముసలిమగని రక్షణము వెక్కినముగొలుప
ఓర విడివడి మున్నేగు యువతి యొక శై.

లడుగుడు పశ్చిమాద్రిసిఖరాంతరుడైన రథాంగయుగ్మముల్
విరహమునం బరస్పరము వేచుచు రోసెడిభంగి బ్రేయసుల్
తిరుగుచు గుర్తుపట్టుల బడేపదిచూచి నెలంత రాని బా
డెరుగక దారిబోవు పెరలుంతుల జూతురు శాంతకోసమై.

మగల వరిలుంచు చదావరి మగువలకును
యువతులం గోరు విద్యార్థి యువకులకును
వలపు పందేరములు పంచు తలపుతోడ
రతిమగండు వసించు మద్రాసుబీచి.

అల రెలప్రాయపుంగొమెరె లావుల పొంతల బీచి కాపిహా
టలి నుపవిష్టలై తినుబెండంగు తెరం గరకంట జూచి క
ప్పుల నెలకొన్న కాపి యల పూవులవిల్తుని మావిగుత్తులక
జలజల నుట్టు తేనియల జాలని క్రోలును రచ్చటక యువల్.

మినమిసలాడు వర్ణముల మీనము లా జలజంతుశాల గూ
ర్చిన పెనుగాఱకొప్పెరల నెన్నొలయం జరియింప, ధమ్ముగాం
చ నచటి కేగినట్టి యెలనాగల చీరల వర్ణ సంపదల్
తనువుల బింబితం బయి ప్రతారణచేసె నసంగ సొంపిలుక.

కాలేజివిడుదల గాంచుటే తడవుగా

నలవోక నడుగు విద్యార్థితుటుము

పగలెల్ల లేఖనీ శాంధవ్యమున బుచ్చి

యూరడవచ్చు నుద్యోగిజనము,

ఆలుబిడ్డలకు దోడ్లు రేడియో విన

నల్లన నేగు గృహస్తుగణము,

పట్నంబు వచ్చిన పనునెల్ల ముగిసిన

హాయిగా దిరుగు పరమజనము,

కడలితరగల తుంపుడుతడిని మోచి
మేన జందన మలదు తెమ్మరలు వీవ
చిగురుటిసుకల బన్నుండి సొగియుచుండ
అమరలోకసుఖంబేల యాసపడగ ?

గాలికిం జలరేగి లోలమై కెరటాలు
తుంపుడుముత్యాలు తొలకరింప,
దెరచాప లెత్తిన తేపలు రాయంచ
లంతలై యలల ద్రుళ్లింతలాడ,
సంజకెంజాయలు జంపుగా బింబించి
దుధిరాబ్ధి గగనసారూప్య మంద,
దెలుపారి తూర్పు మిన్నులువడ్డపట్టున
శీతాంశుబింబంబు జేపురింప,

పగటి పరుసన మెలమెల్ల బిగివినడల
జల్లవెన్నెల లెల్లెడ నల్లుకొనగ
నవ్యరసవాద పరివర్తనంబు గాంచి
బీచి మోహనదృశ్యమై గోచరించు.

చంద్రబింబమునుండి యా జలధిశ్రుటము
వరికు వజ్రాలరస్తాను పరిచి రిసగ
భంగముల బండువెన్నెల ప్రతిఫలింప
గడలి కొక క్రొత్తయందంబు గడుకొనును.

తారకల తోరణంబులు బాదుదీర్చి
దారి కిరువంకలం గట్టినాకొ యనగ,
జారువిద్యుత్ప్రసీపితా స్తంభరాజి
కృత్రిమసుధాంశుకాంతి రహింపజేయు.

ధరయు నూత్న నాగరికతావిభవంబులు యంత్రస్పృష్టి య
బృరముగ వృద్ధిచెంద, నెటుపుట్టెనో యట్టులె స్వర్గముండె; న
త్వరముగ దానిలో నభినవంబగు మార్పులు సేయకున్న నా
క రమ ధరామనోహరతకంటె గృశించు గ్రమక్రమంబుగన్.”

“ఇన్ని డంబాలు గొట్టితి వింతసేపు
జర మృతిని బాపు నమృతరిసంపుటూట
కల్పతరువు చింతామణి గలదె మీకు?”
అనుచు వెంట్రుక ప్రశ్నింప, నంటి నేను.

"అప్పుడాక్క విశ్వామిత్రు డవనియందు
 సృష్టికిం బ్రతిసృష్టి రచించెనంట ;
 నేడు జరుగు గృత్రిమసృష్టి నేర్పుమొనుని
 సకలదేశ రశాయనశాలలందు.

శాస్త్రవిజ్ఞాన మద్భుతసరణి బెరుగ
 మానవు డొనర్పలేని దేదేని గలదె !
 మచ్చుక్రోవుల జీవాణుమార్గ మరసి
 చేతనము గొన్ని యేండ్ల సృజింపగలడు.

స్వర్గము నధఃకరించి మీచౌటి నేల
 జక్కలంటగ బైకెత్తి జోద్యమయ్యె ;
 నాక మొల్లవయేని యానరక మొకటె
 మిగిలియుండు ; నదే నీకు దగిన తావు.

జ్ఞప్తిచేసితి వన్నెల్ల సమయమునకు,
 వాంఛ గలదాసి నాకును : స్వర్గమందు
 నిష్క్రియాజీవితముకంటె నిరయమందు
 సత్యమార్గ ప్రచార సంస్కృతి మేలు.

ఇచటి పల్లెరుగాయలు, నిచటినూనె
యిచటి మొసళ్ళు పాములు వృశ్చికములు
ఎప్పు డెట్టెల నచ్చోటి కేగె నన్న
విషయపరిశీలనము చేయ వేళ్ళగలను.

అదియే కాదు, మహాకవిరతరశిఁగోలనాప్యంబునం
జదుమై కృష్ణములొందు నానరికవాసుల్ నృష్ణబంధంబులం
జదుమన్ లేక నిరసితై యనుభవోత్తేకంబు సైరించి యా
పదలం బొందెనువారి లాస్త్రిబలవిస్ఫారంబు నిద్రించుటన్.

మధ్యయుగ నిరంకుశచోర మండలేశ
వికృతశిఁగోస్థుని ప్రతిబింబ మైన
నరక రాజ్యంబు. ప్రజలు నిజ్ఞానతాంతి
బడయునరికు బునాదులు సడలనుండు

ఆశ్చక్రత మోహనంబున సంగమ లగుచు
దరళవోరాణికాశయతంత్రుజాల
జాలమున జిక్కి వెలువడు వీలు లేక
పసిపితాయను బురుగ్లు పట్టనడిరి.

నరకమున కేగి యచటి మానవుల కొక్క
చిరురహస్యంబు జెప్పిన, జిహ్వబాదల
నిప్పు పడి నాలుకలు చాపి నెరియునట్లు
ఒక్క యామున విప్లవం బుద్భవించు.

కాలుడను భీతి రాక్షసి నిల్పితంబు ;
భావనూత్పాక, మదిగాలి ప్రతిసునున్ము ;
పిట్టల నదల్పు జేల్లో బెట్టినట్టి
గడ్డిబొమ్మకు మనుజులు కలగనేల ?

కాలమనుచూచి కొనిచూపు కట్టిపెట్టె
వైదికకవీశు ; డది యెంతో వండయ్యె ;
మరి పురాణయుగంబున మల్లడించి
శర్వభీకరు డయ్యె బ్రసన్న ముఖుడు.”

అని విని వెంట్రుకి యిట్లనె :
“ఏన నయ్యెను వెత్రిమొత్రి వేదాంతంబుల్ ;
మనుజులకు నిటు వచించిన
మనమున విప్లవము రాక మానునె చెప్పుమా.

స్వర్గనరకంబు లొక్కట బాడుపడిన
దానధర్మము సేయు నుత్సాహ ముడుగు ;
ప్రజలలో బాపభీతి యభావమైన
న్యాయసత్యంబులకు నాశ్రయంబు తొలగు.

అదిగో బూచి నిద్రింపరో రన్న యనుచు
జనని చిచ్చిగొట్టిన బిడ్డ కనుమొగుచ్చు ;
ఉగ్ర దెలిసి పెద్ద పెరుగ వా శుదరిపడునె ?
చంటిపాపల వెరపులు శాశ్వతములె ?

ప్రజల భయపెట్టి కపటతంత్రములచేత
బనుల దోలెడుపగిది నిర్బంధధర్మ
దాస్యమున క్రోయుకంటె సత్యంబు పొలిపి
స్వేచ్ఛతో ధర్మమొనరింపజేయ మేలు.”

నాపలుకులు విని వెంట్రుక
రాపాడ కనిష్టమైన రాజీపడియె ;
“ఈ పెడదారుల నొరులకు
నీ పుణ్యము, తెలుపబోకు నిష్ఠుర మొడవు.”

అని వచించెడునంతలో నతివ వచ్చి
 “అరరె ! యిదియేమి యింకను బుడుసుబెట్టి
 గడ్డమును రుద్దుచున్నార గంటయైన ;
 డెల్లగాగిన వేన్నీళ్లు చల్లపడియె.

గొరుగుకొనవలయు విషయము
 మరచితి; రన్నల్లై మీ కు మతిభ్రమించున్ ;
 విరమించి పగటికలలను
 గొరుగుకొనుండయ్యమీకు గోటినమస్సుల్.”

బరబర జంకక గొంకక
 పరివాపనముం బొనర్చి పడపడ మంటిం ;
 జిరునవ్వు నవ్వి యింతటి
 త్వరయా యని యెత్తిపొడిచె దరుణియు నన్నున్.

కవి-రవి

కను లటు లెత్తి నే గిటికికమ్ముల సందుల జూడ, దూర్పుకొం
డను నవమోహనాంబుడ పటంబులపై లిఖించుకొన్న నూ
తనజలవర్ణ చిత్రముల దర్శనశాల నమర్చి, చూడరం
డనుచు రసజ్ఞులం బిలుచు నర్హుడు రమ్యపితృకార్యట్టి మిషన్.

కరుణాపాత్రుడ వీవు భాస్కరుడ, యొక్కండుం ద్వదీయార్ద్ర)క
ద్భుర వర్ణాంకిత చిత్రశిల్పముల సాంపున్ నిల్చి వీక్షింప; డం
బరమార్గంబున గ్రుంతు మెట్టిపయికిన్ నూర్పించు నీశాల; న
గ్గిరి నేయత్నుడో యేవరూఢినియొ కాంక్షించుం గళాస్పృహలున్.

అనుదినముం బ్రదోషసమయంబున బ్రొద్దున వేయచేతులం
బనిగొని వర్ణవర్తికలు వ్యర్థముగా ఊణభిన్నరూప క
ల్పనల నలొకికాకృతుల బంకజమిత్ర, యయాచితంబుగం
బానరిచి నీ యపూర్వకళపోడిమి జుల్లననేయ పాడియే ?

అడుగకమున్ను లభ్యమగునది యమూల్య మె యయ్యు దానినిం
బూడగనినన్ నిరాదరము పుట్టక తప్పదు; చిత్రశాల పె
న్నడిగొనునాళ్ల మాయము; గనంబడు నక్రర, లేనినాడు; ని
మ్మడియగు బ్రేమయున్ విరహమధ్యమయేని స్వభావసిద్ధమై.

అని వచింప నేను, రుచి రాదునూర్తి పసిండి క్రాగుమూ
సను బురణింప బేసల లగ్న స్మృతులముతోడ బల్లె నో
మనుజుడ, స్వార్థతత్పరుల మానస మెప్పుడు లాభకాంక్షతో
బెనగొను; త్యాగజీవనము విస్తృతమయ్యె ధరాతలంబునక.

మనుజున కింత గర్వ! మొక మర్త్యుడ వీవు; అనంతసృష్టి నీ
మనుగడ నీవు నెంత? అణుమాత్రము భోల; సమేయతారకా
గణభరితాంబరంబున కళిండు జగత్తున కేను చక్రవ
ర్తిని; గ్రహముల్ నిరంతర పరిభ్రమణంబున నన్ను గొల్చెడుక.

నేను లేకున్న భవన మంధీకృతంబు ;
చేతన ప్రపంచమునకు జేటుమూడు;
చంద్రుడది గ్రహంబులు సరణిదప్పు;
ఇరుసువిడిగిన బండినా నొరగు జగతి.

ఈయనంతసృష్టికి మోద మెసగజేయ
వ్రాయుచున్నాడ నాలేఖ్యపటము లెపుడు ;
కౌతుకముగూర్చు నిష్ఠామకర్త నాది ;
అట్టి నాకు నీ కవికర మవసరంబె?

చీకటి రేయి గొండపయి జేరి యొకండ వగణ్యతారకా
నీకము వ్రేలు శాంతమగు నిగిని బూడుము, నిన్ను జూచుకొ
వ్వాకవి, నీయణుత్వ మటు నూన కు దట్టు ; ననంతరంబు గ
ర్వాకులచి త్తవృత్తి కినుమంతయు గారణ ముండ డెన్నడున్.

నీటిపురుపులు చేపలు నిఖిలజలచ
రంబులును జెట్టచేమలు ప్రబలభేద
రములు మృగములు స్పష్టియై ప్రాణవడిన
పిదప మనుజుండు పొడనూప బృథ్వియందు.

జలజహితుండు ఈగతి బ్రసంగవశంబున బల్ల గోపనం
జ్వలనము రేగి మానవయశంబై తృణీకృత్యైవైనయట్లు లో
దలచి యిటంటి : నీకు నిది ధర్మమె యీ సరజాతియున్నది
మలినపడంగ దూరెనవు ; యీనపు జాద్యుడు గాడె జీవులన్ ?

తిరుపతికొండ నెక్కి పురిదిక్కున జూచిన గ్రింది గుళ్లు గో
పురములు బొమ్మరిండ్లటు లపు "ద్వీపవాక్య"తి గోచు; మిగిటిపై
నిరతము సంచరించుటను నీ కగప్పి హిమాలయం బిలం
బరిచిన మల్లుడుప్పటముభంగి; మన ఘ్యల మాట చెప్పనా !

సత్యమా; గ్రహసత్త్వత్రచక్రమునకు
అక్షదండంబ వౌట యోజుడుణకిరణ;
అక్షాననుం గాలిచెడంత యుగ్మిగోళ
మటుల గన్పించు వీవు మాండుక్షులకును.

కేతుగ్రస్తుడ వౌచువు :
చాతరలాడెదవు మింట బరతంత్రుడవై ;
నీతున దుజకుం జిత్తెదు ;
యాతాయాతశ్రమాత్రి నడలెద వెపుడుకా.

గురిగింజసామెతయ్యెను
నరస్సప్తినిగూర్చి నీవు నాకు వచింపకా ;
సరి ! శిల్పి వగుటకంటెను
చరితాధ్యాపకుడ వౌట చక్కగ నుండుకా.

మనసున కజీర్తి హెచ్చిన దినమునందు
వెరికలల చిత్రంబుల వేయు గార !
నీకును రవీంద్రసత్త్వ నేర్పినాడొ !
లేక నేర్చెనా నీ చిత్రలేఖనంబు !

నా పలుకులు విని సూర్యుడు
 శోపము రాసీక లోన గొండలపడకే,
 పాపము! కుర్రడు నజ్జుడు
 తాపమునకు దగడటన్న తలపు దొలంకల్.

ముసిముసినవ్వు దొంతరలు మోమున, గన్నుల నెల్లిదంబునుం
 గసిమసగంగ సాపయి నొకానొక పేయపు జూపువైచి, మా
 నిసుల సమస్త తత్వమును నీవలనం గనుగొంటి నోయి, వె
 క్త సమును బ్రీతి మెప్పు నుడికారము నిందయు నూడు, గాలికిల్.

క్షణమునకుమున్ను నా శిల్పకౌశలంబు
 పొగడి మెచ్చితి వింతలో దెగడు తేల?
 మాధభక్తులు సత్యంబు ముట్టలేరు
 మనసు ఊసరవిల్లి మీ మానవులకు.

నన్ను వేపించదలచెనో, కన్నుగుట్టి
 వేడ్తచూడంగ వలచెనో వెత్రితరణి
 కొరవికట్టెను ఎడలోన గులికినట్లు
 హత్య సేయంగ బోయినయట్లు పలికె.

కట్టకడస్పష్టి నరు డక్కు గనలనేల?
యింక నొక సత్యసూక్తిని ఎరుగుమోయి;
వేనవేలేండ్ల క్రిందట వివినచరము
లైన కోతుల సంతతి యనని జనము.

శీతవాతోష్ణములు మాద్దుచెందు కతన
బ్రకృతి సర్వంబు కాలానుబద్ధసరణి
మనము కనరానియటు రూపుమాడుచుండు ;
అట్టి పరిణామఫలమె నీయట్టి నరుడు.

తలుపుగుబ్బకు మోచేయి తట్టుకొనగ
గనులు పచ్చగ బోయెడి కరణి దోప
పిడు గడిచినట్టు లీ మాట వినిసయంత
గాంతసేపు నిశ్చేష్టత గూరుచుంటి.

మతి యొకయింత తెప్పిరిలి మాండ్యమువాయ, నెడంద యగ్నిప
ర్వతశిఖరంబునా బాగలువాడుచు మంటలగ్రక్త, సూర్యుడు
వెత యిసుమంతలేక ననువితగ జూచి హాసింప, బెట్టురోల్
స్మృతిశిఖిపైన జారినటు రోషము తాపము మల్లడింపగన్.

ఇను డనియును ఘనుడనియును
 దిసమణి యని సర్వసాక్షి దేవుండని నా
 మనమున దలపక చూసవ
 ఘనతః నిలబెట్ట బలుకగడిగితి నిటులఁ.

గౌరవ మిచ్చి పుచ్చుకొనిగావలెగాని యజంత మిను మా
 వాడు ఋణస్థులైన నొకపాటి ప్రియంబును జూప కిట్టి న్య
 క్తారము లాడి మాయశము గావొనజేయుట! తిన్నయింటి కం
 గారముగొల్పు నీచుడవు; గాముల రే డటు లైతి వింతయా.

నీకుశలంబు పెంపొందవ నిత్యము సంజ త్రివర్ణ పూకుషుల్
 ప్రాకటభక్తి మ్రొక్కెదరు; భవ్యుడ వంచును విష్ణువంచు న
 త్యాకృతి వంచు వేదఋషు లంచితరీతి నుతించుటెల్ల ని
 న్నాకమలాప్త! దాని కివి యానె కృతజ్ఞతచూపు మార్గముల్!

బురదంబడ్డ చిరత్నరత్నమునకుం బోబోదు మూల్యంబు; ని
 ప్పరుణవృత్తి సమస్తమానవమహాసంఘంబు దూషించినం
 దరుగంబోదు తదీయగౌరవము; నీదాప్యంబు లోకంబునన్
 స్థిరమాకంటె మరేమి లాభములు సిద్ధించున్ మృషావాణ్నిధి!

నిన్నును నన్నును లోకము
లన్నియు సృజించినట్టి యంబుజనాభం
డిన్నరరూపము నొందిన
సన్నయె నీ కెరుకపడని సంగతి దోచున్.

ధర్మ మడుగంటి దుర్నీతి గొప్ప మొకట
గలసి లోకంబు పాపపంకిలము గాగ
ధర్మసంస్థాపనార్థంబు దైవశక్తి
మానవాకృతి గైకొను మాట వినవె ?

తన రూపమునకు బ్రతికృతి
యన మనుజుని సృష్టిచేసె నాదిమ దేవుం
డని యెంత; బ్రాణికోటుల
మనుజుడు మేదోవిశేషమాన్యుడు గాడే ?

బుద్ధుడును క్రీస్తు మహామదు మొదలుగాగ
నెంద రాచార్యులో జన్మచుంది రిలను
అట్టి మహనీయు లందరు నధమమైన
కోతినంతటి యని చెప్పు గొంకు లేదె ?

మునుపటినుండి మానవసమూహము గాంచిన యున్నతస్థితుల్
పొసరిచినట్టి కార్యము లపూర్వమనోబలసిద్ధులుం, జీరం
తనమగు దేశనాగరికతల్ బహుశాస్త్రిసమార్జనంబు జె
ప్పిన బదియేండ్లు పట్టు; బృథివిం గల దంతయు జెప్ప సాధ్యమే!

వీనికి మూలకారకులు విశ్రుతబుద్ధివివేకపూర్ణవి
ద్యానిలయల్ సమద్ధులు నుదారగుణాఢ్యులు పూజ్యులైన మా
మానవులేగదా, తెలివిమాలి వచించితి వింతసేపు నో
భానుడ, చాలుచాలు, నిక బల్లకు మేల వృధాప్రయాసముల్!

అన విని భాస్కరుండు మదియందు గలంగక నిండుకుండనా
దొనకక యెత్తిపోటులకు దుందుడు కొండక కన్నబిడ్డ వా
కొను పలుకుల్ సహించు జనకుండటు మన్ననచేసి పల్కె నో
మనుజకుమార, సంక్షుభితమానస మారయలేదు శత్యమున్.

అన, సూర్యుని శాంతంబున
కును నా మిడిమిట్టి పాటుకును లో సిగ్గుం
గొని వెరగుచెంది శాంతిలి
వినయము యత్నమున గాంచి వింటిని దుడకున్.

తాతకు జగ్గులు నేర్పెడు
 దీతిగ భూలోకచరిత ప్రేలితివరచే !
 మితాతాతండుల క
 జ్ఞాతము లా విషయముల బ్రసక్తియొనర్తున్ .

ధరణి ముప్పదివేల వత్సరములపుడు
 వదలె మనుజు డాటవికజీవనము మొదల ;
 నాటినుండియు నేటికి నాగరికత
 లెన్ని, రాజ్యంబు లెన్ని మోసెత్తి సమసె !

అదియు యొక గొప్పగా జెప్పనేల నీవు
 బిందు వంతోను విశ్వజీవితపయోధి ;
 వృత్తమును నాదుపుట్టుపూర్వోత్తరముల
 వయసు విన్న నీ వాశ్చర్యపడుదు వేమొ.

కూపస్థంబగు మండుకంబునకు దిక్కులంకషాంభోధివే
 లాపర్యంత జలావతాశమును దెల్పన్ దుర్లభం బాను ; న
 ట్లాపద్మప్రభవాండసంచరణనిత్యానిత్యయాదృచ్ఛిక
 వ్యాపారంబు లెరుంగనీకు దరమే పల్కారు బోధించినన్ !

అరయన్ నీకు స్వదేశ, మంత బరదేశానీక, మాపైని సా
గర వేలావలయ్యాకృతోర్విని గనంగావచ్చు ; నాదృష్టి దు
స్తర వేధోండకటాహమంతటను సంసర్పించు ; నల్లెట ని
ద్దరకున్ దృష్టుల జీవితంబుల విభేదంబుల్ నిరంతంబులా.

నావయ సెంతో తెలియునె ?

నా విని, తల యడ్డమూప, నవ్వెను రవియున్ ;

మీవయసు దెల్పి యవ్వల

జీవితముంగూడ నాకు జెప్పుడ యనినన్.

చెప్ప దేలికయ్యయ్య నీచిత్రగాథ

విన్నవారలు నమ్ముట యన్న వింత ;

కాని, సర్వంబు జరిగిన కథయె దప్ప

అవగింజంత యత్యుక్తియైన లేదు.

ఎపుడు పుట్టితి నోగాని యెదుగజాల

మూడువందలకోటుల యేడులపుడు

ఉగదెలిసె నన్న జ్ఞాపక మున్న ; దింక

బ్రతుకవచ్చు ద్రిశతకోటివత్సరములు.

మున్ను నీ వంత పొగడిన భూతధాత్రి
 పుట్టినాకన్నులెదుటనే పూర్వమందు ;
 ఎవ తెయో యను సందేహ మేల నీకు !
 కండలో గండ నా నయగారిపుత్రి.

సుడిగాలి యొక్క పెట్టిన
 వడినన్నాక యన్యలోకవాసుల నడుమం
 బడ రువ్వినట్టులయి నా
 యొడలెల్లను గంపమొంది యూర్పుచునుంటి.

తెరగన్నులు తెరనోరును
 విరవిర తడియాడు నాల్గు వెరగుమనంబై,
 వెరపుగొని పూర్వధైర్యము
 తరుగన్ వినయంబులోన దండడిగొనగన్.

జలజాతాత్మని భక్తినమ్రమగు వీక్షామాల సేవించి యం
 జలిబద్ధుండనుగా వచించితిని: ఓన్నామీ, జగత్సాక్షి, చం
 చలచిత్తంబున బ్రేలుచుండిన ననున్ సంభ్రాంత మన్నించి నా
 కలుషంబు హరియింపుమంచుగరుణంగాంక్షించిప్రార్థించితిన్.

అజ్ఞానతిమిరనష్ట

ప్రజ్ఞడనై యల దివాంధభావంబున మీ

విజ్ఞానరోచిరుదయ మ

వజ్రత నరికట్టి హాస్యపాత్రుడ నైతి.

అని నే నీవిధి విన్నవింప గడుగాహాసంబు నెమ్మోమునం
దొనకన్, నీవెపుడైన నామతము పొందుం బాడియుంగందు వం
చనుకొందుం, దడవేల, నాచరిత నెయ్యంబార వర్ణించెదన్
వినవోయీ, యని చెప్పసాగె హృదయావిహృతచిత్రంబుగన్

జనకజనయిత్ర భావముల్ సమత గలసి

యర్థనాదీశ్వరం బైన యాదిత్య కి

ప్రకృతి పురుషసమ్మేళన భవ్యమూర్తి

దిశ్యజనని వర్ణిల్లు దుర్వీక్ష్యకాంతి.

అమహామాత యగ్నిగోళాండములను

పెట్టె, నం దొక్కటాకటియు బ్రదిలి భాను

లింబములు పుట్టి యాకాశవీధి కెగసె :

అనుజు లందరలో నేన యల్పతనుడ.

అన్నల నొక్కడొక్కడు మహాద్భుతశక్తి సమున్నతాత్ముడై
మిన్నున సర్వసంపదల మీదుచు రాజ్యములేల, నీవు ఈ
తెన్నున బొల్లుగింజవయి దేనికి నెక్కకయుండ గాంచి నా
కన్నులు కాయగాచి గొడుకాయని తల్లి సడించు మాటికిన్.

అది యటులుండ, నాయొడలియందు వికారపు నల్లమచ్చలుం
బొదలిన జూచి "యమ్మకడుపుం జెడపుట్టినవాడవంచు" న
న్నదవడపెట్టి కాలొడిసి యంత నె గిర్రని త్రిప్పిత్రిప్పియుం
జదలున బైకిబో విసరె జండసమీరము రేగి చుట్టగఁ.

అదుర్వారమహోగ్రదిక్ప్రళయవాతాలోల కాదంబిసీ
ప్రాదుర్భూత తమఃపరంపర దిశాభాగంబులంగప్పె; ను
ల్కాదండంబులు బాణవేగమున రాలంజొచ్చె; నక్షత్ర ధూ
ళీ దిగ్భ్రాంతి చెలంగె; నింగి రొదగొల్పెం గ్రిందుమీదై నటల్.

మననాతీత మనోజవంబున నభోమార్గంబునం బోవుచో
మును నం దాకిన తారకల్ పగిలి దుమ్ముం ధూళిగా రేగి నా
వెనువెంటం బరతెంచ, జాడవడియెన్ విస్తృతి స్వర్గంగ మ
త్తనుసంతాపము వాప శీతజలపాతంబై సమీపించెనాన్.

అప్పటి నామనోనుభవ మద్భుత మేమని చెప్పవచ్చు! నే
నుప్పుర మేగునప్పుడు నుడూత్కర మొయ్యన గ్రిందజాడన
ట్లాప్పెను; బోవబోవ బయి నోరల గ్రింద నమేయగోళముల్
గప్పిన యంతరాళము వికస్వరమై కనువిందొనర్చెడున్.

చారణము వారిమగ్న కుంభస్థలంబు
నెత్త, వలయంబు క్రమవృద్ధి నొత్తినటుల
బైకి జనుచుండ, మిన్నులు వడ్డచోటి
పరిధి, వామనరూపంబుపగిది నెదిగె.

పుష్కలావ ర్తకంబులు పొడలినట్లు
తారకాధూళి మొత్తమై తనర, నందు
సుడితుపానులు లోలోన సుడిసి రేగి
ప్రథిత నటరాజ తాండవ భ్రాంతి గొలుపు.

తేలడు తెచ్చెలా పగడదీపు లనన్ మెలమెల్ల దారకా
జాలము లేడకో చనెకు జాడ గనంబడు; దోకచుక్కలు
ద్వేలరయంబునన్ గగనవీధి గ్రమించి నట ర్తయూరిపిం
చాలయ పుచ్చవిభ్రమము లన్నిదెసల్ ప్రసరింపజేసెడిన్.

తెలుపు పనుపును నెడుపు లేమొలక నీలి
రంగులం బొల్పు తారలు నింగి వ్రేల,
మాపు, బహువర్ణ విద్యుత్ప్రదీపికలను
అందగిలు పెండ్లిపందిరి యనగ దోచు.

ప్రళయవాత నిరంతరావ ర్తమందు
దోకచుక్క దగుల్కొని తొలగలేక
తిరిగె నన దారకారాశి దిగుచుండె
నుల్లలం గురిపించుచు నుప్పరమున.

పంక నిర్మగ్నమయి లేవ వలనుపడక
ధూమ్ర బృహదశ్వ మొక్కటి దోచె మింట ;
దాని దప్పింప క్షణమైన దడవులేక
యతుల జవమున బైపైకి నడుగుచుంటి.

నిలువక కొంతకాల మటు నే బయి కేగుచు నుంటిగాని యు
జ్వలదుడుఖండమండలనిబంధమునం బడి చిక్కుకొంటి ; ఆ
స్థలము పరిక్రమింప బలదర్పము చాలమి గొంతకాల మా
కులపడి దారిచేయుటకు గుమ్మరిసారెగతి భ్రమించితి.

పరిసరధూళి మేఘములు పాయలుగా బరికీర్ణ మౌచు లో
బిరివిడి మత్తనుభ్రమణ వృత్తమునం బడి భీషణాగ్నికిం
గరగి మదీయ దేహమును గ్రచ్చుకొనంగ, దదాది రాశి దు
ర్భరమయి యన్నలట్లు బలవంతుడనై యభివృద్ధి నొందితిన్.

ఇట్లు లుండగ నాకన్న నెన్ని రెట్లొ
ఘనతరం బగు తార నాకడకు రాగ
మించు భయమున మేను కుంచించి యొదిగి
గతుకులో బడ్డ బండినా గడలిపోతి.

బొడబొడగా లొడలొడగా
కడలెడు నా దేహమందు గణితలు పుట్టెన్ ;
ముదిరి యవి పెద్దవాయెను ;
కుదుటును మెయి తూకువాసి గునుకుచు నుంటిన్.

భ్రమణ విస్తారవేగ దుర్వాగహతికి
గణిత లెల్ల వృంతచ్యుతి గాంచి చెడరి
బహుళదూరంబునం బడి భ్రమయుచుండె ;
అక్షమును జక్రమటు నన్ను నాశ్రయించి.

అందునొక్కటి మీపృథ్వి యా గుమార ;
కాని, దానికి నొక పెద్ద కణిత పుట్టె ;
అదియు గాలక్రమంబున ముదిరి, ఏడి,
సోమబింబంబునా భువిచుట్టు దిరుగు.

ఇవి యెల్ల వచియింప గొన్ని నిమిషాలే యైన, నెన్నెన్నో
ట్లపు వర్షంబులు చెల్లె దద్విషయముల్ సాతంబుగా సృష్టికాక;
కవి, నీభావవిహారభేదము విఖ్యాతంబుగా సాగ గ్రా
త్తవివిశ్వాస్థుత దృశ్యనూర్ణములు మోదస్ఫూరిస్తూచించితిక.

మాటాడ దలచియును నా
నోటను దడి లేక యడ్డునుడివిన నేమో
లోటగు ననుకొని వెరగుం
చాటున రవిజీవితంబు బాయక వింటిక.

విని యిటు లంటి: నోప్రభువ, విస్తయచిత్తుడ నైతి మీచరి
త్రను విని; విశ్వదర్శనము తన్నయతం గలిగించి నామనం
బున నవవిజ్ఞతాంకురము మోసిడజేసెను; మూఢభక్తివ
ర్తిని త్రుటిమాత్ర సత్యపరిధి నిలబెట్టితి వయ్య భాస్కరా.

ఐనను సంశయములు నా
మానసమున నంకురించె ; మనవి యొనర్చు ;
భానుం డొకడే యని యూ
మానితుడు మీరె యని భ్రమం గొనియుంటి.

మీమాటలు విన్నంతట
వ్యామోహము కొంత దొలగె, నైననుగానీ
వ్యోమము గాలించిన ది
కీమల బరసూర్య డెవడు చిక్కడు దృష్టి.

సీదు సందేహమున గొంత నిజము గలదు ;
ఈ ప్రపంచమునకు నేన యినుడ నాను ;
తక్కు భాస్కరు లూహింప దరముగాని
దూరమున నుంట జక్కలై తోచుచుండ్రు.

వారిచుట్టును గ్రహములు భ్రమయుచున్నె ?
వారలకు నిట్టి ధరణులు ప్రజలు గలరె ?
అంద రడ్కుల గుఱిలో నణచుకొన్న
విశ్వకర్పర మది యెంతవిస్తృతంబా !

చాల సూర్యు లేకాకులై సంచరింతు ;
కొండరను జుట్టి గ్రహము లందందు దిరుగు ;
ఉష్ణ మనుకూలసిద్ధమై యొప్పుకతన
బ్రస్తుతము ధాత్రి గొనసాగు బ్రాణిసృష్టి.

వసుధ నంతట నెందరు ప్రజలు గలరొ
అన్ని తారక లొప్పారు నాకసమున ;
ప్రాత తారలు చల్లారి భస్మమైన
గ్రాత తారలు పుట్టు నేకోణమందొ.

విశ్వవై శాల్య మింతని విశదపరుప
వలనుపడబోదు నావంటివానికై న ;
నిఖిల సౌరకుటుంబముల్ నియతి లేక
చెదర జల్లిన విధమున గుదిరియుండు.

అరయ. నిరువదిలక్షల యంతరీప
విశ్వములు గ్రాలు బ్రహ్మాండ విపులకుక్షి ;
నందు నొక దీవి నారాజ్యవృక్షా గుమార,
యితర దీవుల కిట్టులే యినులు గలరు.

*మనకు దగ్గరగా నున్న యినుని ర శ్చి
ధరణి జేరంగ నై దెండ్లు జడుగవలయు ;
మారతములైన సూర్యుల దొరగు కాంతి
ప్రాకు బకునాల్గుకోట్ల వర్షముల నిలకు.

ఎనిమిది నిమిషంబులలో
ననయము మత్తైతి భూమి కడుగుచునుండున్;
గనుగొనుమ పొల్చి యెంతటి
ఘనవిస్తృతి గలదా విశ్వకర్పరమునకున్.

ధరణికన్న నే దశలక్షల తరము లెచ్చు ;
మరియు నాకంటె దశలక్షతరము లెచ్చు
గలుగు నెన్నెన్నో తారలు గలవు చదల ;
అన గొనయు లేని యీశ్వర కంతు లేదు.

ఇది యెట్లు సంభవించును ?
మొదలుం దుది లేని దొకటి మొనయునె ? శంకా
స్పదమగు మీమాటలు ; న
య్యది యెటు లూహింపవచ్చు నన, రవి యనియెన్.

* కాంతి ఒక సెకండునకు ౧౮౬౦౦౦ మైళ్లదూరము ప్రసరించును.

చారల్ పుట్టును, చచ్చి భస్మమగు ; దధ్యస్తంబె వేరొక్కయా
శారంబుం గొని నూత్నజీవనముతో గంపించు ; గల్లొలినీ
పూరం బింకియు బాష్పమై జలకమై పూరించు వర్షంబు ; నీ
దారిన్ విశ్వ మనంతరజ్జువటు నిత్యంబై భ్రమించుంగదా.

స్థితియు రూపంబు మాదును జేటు లేదు
అసలు వస్తువునకు నెప్పు డరయుమోయి ;
మంటిగోడ వాన గరంగి మన్నుగాగ
అదియె పరగృహనిర్మాణ మందు నొదవు.

సృష్టిలేని ఊణంబు నూహింపలేము ;
విలయ ముండని త్రుటిని భావింపలేము ;
ప్రతినిమేషము భిన్నాంబుపూర మగుచు
బాధ జీవనది యగు విశ్వంబు సఖుడ.

భానుకుటుంబములకు నా
భానుల కటు తప్పకుండ బ్రళయము గల్గెన్ ;
గాని, యిటు విశ్వమంతకు
నేనాడును లేకు విలయ ; మిది సత్యంబౌ.

అన విని గర్వలేశము హృదంతరమందు జరింప, లోన నే
ననుకొనుచుంటి : సూర్యుని నియంతృత రాజ్యము విశ్వవీధిలో
అణురజమంత యా ననుచు; నంత వసుంధర జ్ఞప్తిరాగ సి
గ్గున దల వంచి నాతలపు గూఢముగా సవరించి పల్లితిన్.

ఇంతటి సత్యప్రియులను

ఇంతటి నిర్గర్వమతుల నెందును గన, మీ

స్వాంతంబున గాంతాశము

చింతాకంతయును లేక చెప్పితి రిటులన్.

నాకన్న మన నీయులైన రవు లున్నారన్న మీమాటకున్,
నాకుం జోద్యము గల్గె; నన్యరవి యాన్నత్యంబు నిష్కైతవ
ప్రాకామ్యంబున వర్ణనల్ సలుపు స్వార్థత్యాగసంపత్తి మీ
ధీకాదుణ్యము గౌరవంబు దెలుపుం దెల్లంబుగన్ భాస్తరా.

పలుమడు నీరజాతహిత బ్రస్తుతియించి, యనంతరంబు మీ
వలన ననంతవిశ్వపరిపాలనగుప్తసమస్త ధర్మముల్
వెలితి దొలంగ వింటి బహువిజ్ఞత చేకురె; నైనగాని మా
యిల మిము వీడి యవ్వల నెఱుట్టుల నుండెనా చెప్ప వేడెడన్.

తమకు ముద్దుల కూతురు ధరణిదేవి
చిన్నదయ్యను వయసులో జిన్నదయ్య
బ్రాణికోటుల భరియించు భవ్యవృత్తి
మహితయాచు జెలంగు పూసూతృభూమి.

అని నే విన్నప మాచరింప విని నెయ్యంబార సూర్యుండు నీ
ఘనవిజ్ఞాన తృపాపనోదముగ వక్తానింతు భూదేవి గాం
చిన మార్పుల్ పరిణామసంచరణ నిశ్రేణీవిశేషంబులన్
వినవోయీ కవితాతపస్వి, యని గావించెం గథారంభమున్.

ధరణి యిన్నూరుకోట్ల నత్సరములపుడు
గండరించెను నామేనినుండి వీడి;
నెత్తుడు గండ లొకబుట్ నెలపుకొనియె
దండ్రి యగ్ర్యుష్టత త్వింబు తనయయందు.

విధివశంబున జనువులు వేరుపడియీ
బ్రేమసూత్రాలు తెగవు మూర్ఖురయములను;
మచ్చరీరభరాకృష్టసూత్ర యగుచు
అవని నాచుట్టు దిరుగు జక్రానువృత్తి.

ఈవిధి బెక్కువత్సరము లేనిన బైకొను నగ్నికీలలుం
దీవరమైన క్రొంబాగలు దిక్కుల దాపము రేపు వేండ్రముం
జావ, గ్రమక్రమంబుగ బ్రశాంతత నొంది, తటాక మెండ బై
పై వడబారి కర్దమము పక్కులుగట్టెడుపోల్చి జూపడెన్.

లోలోనం బరిత ప్తమై ద్రవము కల్లోలించి యుత్తీ ప్తమై
రాలం, గన్నుల పండువై తనరె ధారాయగ్రతనాళోద్గర
త్రాలోత్రాల జలప్రకాండ మన; దద్ధారారసంబుల్ పయిన్
జాలుల్వారి వటించి గట్టిపడి రాచట్టుల్ల మున్నేర్పడెన్.

దినదినము గల్లు భూకంపతీవ్రలకు
బైని బెరడులు పెటిలి లోపలకు గ్రుంగి
కాకకు గరంగి క్రమ్మర గల్లుగట్టె;
అట్టి కల్లులె గిరులకు నడుగుబండు.

తొలుస్తృప్తి బండ లెట్లగు?
జలమని కొందరు వచింతు; సత్యం బేదో
పలుకుమ యని నే వేడిన
జలజాతా ప్ర్రండు సంతసంబున నుడివెన్.

అతిగ దీండ్రించు వేడిమి నవని కాగ
నీర మచ్చోట నెట్టుల నిలువ నేడ్చు ?
బాష్పరూపంబుగా నభోభాగమందు
నంతరము లేక యెల్లడ నాక్రమించు.

జరిగె బెక్తేడు ; లుష్టాతిశయము కొంత
తొలగె ; నావిరి తడివారి తొలకరింప
అంతరాగ్నికి దప్తమా నవని బడిన
యంబుబిందులు చుయ్యని యావిరయ్యె.

గుంట మిట్టలు గండులు గుట్టలునుగ
ధరణి యెల్లను విషమమై పరగుచుండె ;
అగ్నిపర్వత శిఖరంబు లచ్చటచట
గడుపులో మంటలను వెళ్లగ్రక్కుచుండె.

కరగిన శిలాద్రవంబు ఉప్పురము జిమ్మ
లోన గొన్ని తలంబులు లొత్తలగుచు
వైన గట్టిన రాచట్టు పగిలి క్రుంగి
వెడలుపైన పల్లంబులు గడలుకొనియె.

నిన్న జూచిన తలములు నేడు చూడ
గనుగొనగ రానియటు మాండ్పగొందియును ;
క్షణముక్షణమును భిన్నవికారములను
జెందుచుండెను ధాత్రి విచిత్రగుతుల.

మొయిలుగట్టెను ; వానలు మొదలువెట్టె
ధరణిపయి నాటినూ నెత్తుదాక నెరసి
ఆవిరిం బొగ గాలి కుయ్యాలబూగి
మత్తరాంశుప్రసారంబు మరుగువెట్టె.

అంతట నాదిమప్రకృతి యాకులభౌతిక ఫలనంబు చు
ద్ధాంతముగా జెలంగె ; జలన పతయం బన వానపట్టె ; ది
గ్దంతుల కుంభముల్ పగులద న్నెడుపట్టెల వజ్రపాతముల్
ఇంతకు సంతకుం బ్రబలె ; హెచ్చె సమీరనిహారదర్పముల్.

వాననీటను బల్లలు పర్రలెల్ల
నిండి వారిధులయ్యె ; ఆసీటియంబు
అవని గల యుప్పు ధాతులోహములు గలసి
యొక యపూర్వరసాయనయోగ మొదవె.

శ్యామబోహిత కిరణసంస్పర్శనముల
జలధియోరల తొరపుష్యంబు పూచె ;
మంచునీటను అపూత మౌగి కరగి
జిగురునుగుగుల సోయె యొండు సప్తయయ్యె.

అందుల నణుప్రమాణములైన సూక్ష్మ
జీవు లెన్నొన్న ప్రభవించి చెదరిపోయె ;
అలలపై దేలి యందుల కరిగె గొన్ని
అడుగుభాగంబు మరికొన్ని యాశ్రయించె.

అన విని నీ బ్రశ్నించిత
వనజాక్ష, నా క్షణ నాధ్యపడునో! జనం
దెనయునది సూక్ష్మనియ్యను
జనియించు నె యెందు మృతినొనయనశి క్షిణ.

చేతనాచేతనవిచారసిద్ధి గన్న
సత్యవిమలకు దీన సంశయము లేదు ;
తాని, మనుజుల కింక నాజ్ఞానర శ్చి
కలుగ ; దొక వేళ నికముందు గలుగవచ్చు.

అట్టులైనను దేవుని కాటవిడుపు
నిచ్చి పంపించవచ్చు నోయినుడ ! స్మష్టి
యాదిశక్తికృతం బని యంటి వపును ;
ఇటు రసాయనశక్తి యిం దేల వచ్చె ?

ఆదిశక్తి యన్నను దైవ మన్న నొకటె ;
మాటభేదమె యసలులో మూర్ఖు లేడు ;
ప్రకృతిపురుషులు క్షీరసీరంబులటుల
గలసి, యవిభాజ్యాలై యైక్య మొలసియుండు.

ప్రకృతిపురుషు లన్నను రెండు వ్యక్తులటుల
వేరు గాదోయి యొకదాని భిన్నదిశలే ;
ఆదిశక్తి యటంటి ము న్నట్టిదాని ;
అయిన, నిపు డేమి తలక్రిందు లరసి తీవు ?

* కాలావకాశములు ము

న్నోర్లి భిన్నంబులయ్య నుత్తమశాస్త్ర
జ్ఞాలాతస్తమయి కరగి
మేళకమయి యొక్కటాచు మెలగవె నేడు ?

* కాలావకాశములు - Time and Space.

దై వమన సృష్టిబాహ్యమై తనర దెవుడు ;
అణువునందును బ్రహ్మాండమందు నేక
సరణి నాశక్తి వ్యాపించి సర్వసృష్టి
హేతువయి నిత్యవిశ్వసంస్కృతిని నడపు.

అటు రసాయనక్రియలకు నడుగుబండు
అణువె యాటను లేదె యం దాదిశక్తి?
కార్యకారణబంధంబు గడవరాని
సృష్టిసూత్రంబు ; నిత్యమై చెలగునోయి.

తన రూపమునకు బ్రతికృతి
యన మనుజుని సృష్టిచేసె నాదిమదేవుం
డని పలికి తీపు ; మనుజుడు
తన రూపమె యంటగట్టె దై వంబునకున్.

పిల్లి యూహించు దేవుని బిల్లియటుల
నక్కకున్ దేవు డుండిన నక్కరూపె ;
అన్ని రూపంబు లెత్తెడి యాదిశక్తి
కొక్క రూపమె ప్రియమయియుండనేల !

అని యిటు సూర్యు డాడిన దదర్శము చక్కగ బోధగాక నా
మనము కలంగి రేగి విసుమానము సంశయ ముప్పతిల్లెఁజే
వుని విషయంబు లెందు దుదిపోవవు, రావణు కాష్టమట్లు ని
త్యనవములై చిరంతనములై కననా నెవ రెన్ని చెప్పినా.

పొద గదలు తీవ లాగిన,
మొదలిడ నీచర్చ యింక ముగియక సాగుం ;
గదలెడు దరణియు, నూరక
వదరక శేషంబు వినుట భావ్య మటంచుకా.

ప్రథమమున సూక్ష్మజీవులు ప్రబలె నంచు
నంటి రామిడ నేమయ్యె నానతిండు ;
చిత్రచిత్రంబుగా నొప్పు సృష్టిచరిత
వినవలతు నన్న సూర్యుండు వినిచె సంత.

జననంబు మాతృకార్యము
తనుభంగము సంతృప్తి తత్క్షణమందే
కొనసాగు సూక్ష్మజీవుల
కనయము; నిటు లక్షలేడు లరిగినపిదపకా.

పరిసరంబుల భేదంబుబట్టి వాని
యందు బ్రత్యేకతలు కొన్ని న్య క్షనుయ్యై;
అంచు నున్నవి పచ్చని యణువు లయ్యై;
క్రింద నున్నవి వేరె యాకృతులు వడసె.

అంచుల బచ్చని యణువుల
సంచయములు చేరి బూజు జాలకంఠు వ్యా
పించి నిడుపాచి కట్టిన
సంచున బయినీట విరివి సాగుచునుండెన్.

మిగత యణువులు కంటికి దగులునట్లు
గృములుగా నూరి రిణిమ మెనయుచుండె;
జీవనస్పర్ధ సామన్యచేష్ట యూట
బలము గలయవి దుర్బలములను మెనవు.

కడలినీర మింకను ధాతుకలిత మయ్యై;
శీతవాతోష్ణపరిసరస్థితులు మారె?
అనువుపడని బహుప్రాణు లంతరించె;
అన్యజీవులు మాడ్చుల ననుసరించె.

నాచుతీవల గొమ్మలు ననలువెట్టి
వనధితరుజాతులై మున్ను పరిణమించె ;
అడుగుబురదను సున్నంబు గడలుకొనుట
పగడతీగలు గుల్లజీవములు పుట్టె.

ఉదధియప్పుడు గాధమై యుండుకతన
వర్ష ఋతువుల బెల్లుబ్బి పైకి బార
బ్రక్కపడియలు గుంటలు పర్రలందు
బ్రాణికోటులు నాచుతీవలును జేరె.

అంత గాలానుసరణి నిరసికములు
పలు తెరగులై న జలచరములు జనించె;
జల్లి చేపలు పీతలు సలిలవృత్తి
కములు నత్తలు జలగలు గండరించె.

పడియలలోనదప్ప బెరపట్టుల వృక్షము లేవి లేవు; మీ
పుడమియు బచ్చవారక యపూర్వమరుస్థలమట్లు చూపడెం;
బొడవుగ దాటిబోదెటలు పుట్టియు న్రూకులు, పూలు పండ్లు చొ
ప్పడవు; తరుప్రకాండముల నొచియె యాకులుగా జిగిర్చెడున్.

జల మింకిన పడియలలో

నిలిచిన భూజములు కొన్ని నెలలు వడివడక

లలవాటుపరచుకొని య

వ్వల నిర్జలభూమి మొలచి వర్ధిలుచుండెన్.

జలనిధి బుట్టై వెన్నెముక చట్టము గల్గిన చేప, లవ్వియే

యాల గల సర్వజంతువుల సృష్టికి మూలమటన్న, వింతగా

దలచి యిటంటి: నోతరణి, తథ్యమే? పూర్వము మానవావళుల్

కలిగిరి కోరిసంతతులుగా నని చెప్పితి రిందు కేమనన్.

వినుమోయీ, సర్వంబును

వినుటకు మున్నేల యింత వేగిరపడగన్ ;

గనుగొందు వీవె చేపలు

వననిధి విడి బయలుప్రాకివచ్చినవిధమున్.

పడియల నీర మింకి వడశారిన పంకము నందు గూరికొం

చడుగున నుండి గాలికలు యాదల తెత్తుచు బీల్చుచుంట నే

ర్పడె దను దేహమందు నిడుప్రక్కల నూపిరితిత్తు; లాపయిం

బొడమెను వాని సంతతుల బూర్వముకంటెను గొన్ని భేదముల్.

గాలిపీల్చుట పొడినేల గడలుచుంటు
ఎండవేడికి దాళుట యెగిరిపడుట
నలవడు చుకొన్న నూత్నమత్స్యముల సంత
బయట నీటను నడియాడ వలతు లయ్యె.

అక్తరను బట్టి రెక్తలయందు మాడ్చు
గలిగి లక్షల యేండ్లకు గాళునాట
జలచరత్వము నానాట సమసిపోలు
భూచరత్వము సమకూడి పొడవె నవియు.

ఇలపలు వింతవింతల మహిజము లుద్భవమయ్యె; బోదెలం
గలిగె బెరల్లు; నాకు లొడికమ్మగ గొవ్వల నిన్నుడించె; భూ
స్థలిని అరణ్యముల్ బలిసె; దామరదింబరగాక దోమ వీ
గలు పుడుగుల్ చిటారములు కాటాకచీమలు పుట్టి వెల్వడె.

బయట నీట జరించెడు పాము తేలు
కప్ప తె బేటిజాతులు కానిపించె;
నవియు గొన్నేండ్లకు సరణ్య మాశ్రయించె;
జలధిజీవులు మెట్టవాసంబు గాంచె.

తొండలు బుల్లులు నలికిచు

తండంటు ఉద్భవించి తరములు మారెన్;

మెండుకొనె కొండచిలుడలు

కొండొక యునురమ్మగఱు గోచరమయ్యెన్.

దంతి కెనిమిది వారల గొంతుక్రొవి

యొన నిడుపైన వాలంటు సతుకువెట్టి

నెట్టులుండునొ యట్టి యుక్తబిని గల్గి

యాబృగజ్జగతు వెనకు సూశయముల.

వాలము త్రిప్పికొట్టి బెనుపర్రల నీరము పైకి లేచి మే

ఘాలయగుడి నన్ను నలచ్చట నాలును; తోక మోసి ముక

గాలుల నెత్తి యున్నదిపు గంగర జావన ప్రియైని ప

త్రాలును నోటి కలహ, వనల బస నాసురజగతు వేలెడిన్.

కొననుండు నాసురమ్మగఱు మగొక్కటి గానిపించ లో

నూనిన కోపవహ్ని నెలి కుండ్లెగునో యన లోజి నొప్పచున్

దానిబ గం బడం దుండు, హొని రెండు పరస్పరంబు నే

త్రానముల్ రయంబున నుగ్రములన్ శత్రువార బిల్చుచున్.

తోకతోకలగించి తునుపంగమెలివెట్టి

యనోన్యబలశక్తులరయలాగు ;

లాగి పట్టునడల్చి వేగంబ పయిన్కి

యొండొండు గొంతుక లొడిసికొడుకు ;

కొరికి లోదనియక కుయివెట్టి గర్జించి

పొట్టలో దలబెట్టి నెట్టిపొడుచు ;

పొడిచి క్రిందకునొక్కి పొర్లింప నదిలేచి

తోక గిర్రని త్రిప్పి తుక్కు చేపు ;

రాతితిప్పల దొరగు నిర్ఘరములట్లు

కాయమున నెత్తు గూటలు గాడుచుండ

లలసి సొలసి యం దొక్కటి యంతరించు ;

ఇంకొకటి తెప్పిరిలి వన మేలుచుండు.

గాలికి నెండకుం దడుచుగా జడివెట్టిన నీటి థాటికిన్

రాల గరంగు ధూళి కుధరంబుల బేరిన బంకమన్ను జం

బాలము గాగ నెల్లడల బారి కుజవ్రజ మున్న పల్లపున్

నేలలు నిండ నందు రమణీయసుమంబులు పూచె వల్లులన్.

ఎగురగల పాము లుడుతలు వృద్ధిచెందె ;
పలువిధములైన గబ్బిళములు జనించె ;
అవల నీకలు రెక్కలు సంకురించి
గగనచరపక్షిజాలము కానిపించె.

నిసువులకు జన్నుగుడిపెడు
పసరంబులు కరితురంగవర్గంబులు ముం
గిసలుఁ జింకలు సింగము
లెసగెను, వచియింప నలవియే యవి యెల్లఁ ?

విషినచరమర్చటంబులు వేనవేలు
తెగలుగా నయ్యె బరిసరస్థితుల బట్టి ;
ఆకృతుల లావుపొడుగుల నాచరణల
నలవడియె భేదగతులు కాలానుసరణి.

వానిలో వాలహీనములైన నాల్లు
జాతులు క్రమక్రమంబుగ జననమొందె ;
అందు నొక జాతి వానర మవయవముల
బోలికల మానవునకు దావునకు వచ్చు.

అ సవినవాసరసంఘ మన్నికడల
 కేగి తెగలుగ విడివడి వృద్ధులై;
 నందు నొక తెగసంతతి యనినీ కేసు
 సంచరించెడు మానవజాతు లెల్ల.

వాసరమునుండి యాదిమమానవుడు
 పరిణమించుట కొక కోటి శత్రువులు
 పట్టె; బ్రూంథమాడును వాని గొగ
 రకత ముప్పదివేల వర్షముల నాడు.

అది చేతనాణువు జన్మమైనదాని
 మూటపడికోట్ల కేసులు బాతునో
 యేకమూలమునుండి యనేకరూప
 వర్ణములు భూతధాత్రిని బరిణమించు.

కలవిషయంబు లెల్ల సరిగ్గ వివరించిన నెంతకాలయో
 వలయును; నిందు నందు నొక వట్టును మాత్రముగా వచించిరి;
 జెలియును యన్న భగ్గుడును, తల్లిదండ్రుల నొను గృహిష్టతామరిం
 గలుప నమ స్మృతుల్ సలిపితిగా ఓమియింపు డటన్నరీతిగ.

